

Badanie związku między praworządnością, godną pracą i wychodzeniem z kryzysu

PODSUMOWANIE DEBATY

Szerzące się bezprawie i brak poszanowania praworządności to zjawiska, które utrudniają naprawę naszej gospodarki. Stanowią one zagrożenie dla prawidłowej realizacji unijnego planu naprawczego, a przede wszystkim niszczą miejsca pracy i czynią miejsca pracy coraz bardziej niebezpiecznymi.

1. UE posiada ramy polityczne, które upoważniają instytucje europejskie i krajowe do walki z wszelkimi formami nielegalności, łamania podstawowych praw i naruszania zasad demokracji. Te ramy prawne obejmują Agendę ONZ 2030 wraz z jej celami zrównoważonego rozwoju 8 i 16, Europejską Kartę Praw Podstawowych oraz europejski filar praw socjalnych (wraz z planem działania przyjętym w Porto w maju 2021 r.). Jednym z celów Europejskiego Urzędu Pracy (ELA) jest egzekwowanie prawa UE, walka z szarą strefą i aktywizacja działań transgranicznych dotyczących kontroli. Ponadto oczekujemy, że unijne ramy dotyczące zrównoważonych inwestycji zabronią wszelkiego kapitału pochodzącego z nielegalnej działalności.
2. Wielkość (lub skala) tego zjawiska jest trudna do oszacowania, chociaż szacuje się, że znaczenie działalności niezarejestrowanej jest większe od niektórych linii budżetowych UE (większe niż WRF i Next Generation razem). Głównym źródłem nielegalnego przywłaszczania pieniędzy pracowników (płac i podatku dochodowego) jest nielegalna działalność finansowa, korupcja i łapówkarstwo. Prawa pracowników są również zagrożone przez organizacje przestępcze oraz niedbałych pracodawców, którzy wykorzystują luki w ustawodawstwie, słabą skuteczność urzędów administracyjnych oraz nieefektywność systemów sądowniczych. Tego rodzaju nielegalność nie jest nowa – pierwsza poważna próba walki z bezprawnym postępowaniem w świecie pracy została podjęta przez UE w 2007 roku. Jednak semestr europejski i sprawozdania krajowe rzuciły nowe światło na powagę sytuacji, zwłaszcza w krajach, w których różne formy bezprawia są tak rozpowszechnione, że stają się zagrożeniem dla zrównoważonego rozwoju.
3. Zidentyfikowaliśmy zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne.
4. Zagrożenia wewnętrzne są związane z następującymi czynnikami: przestępczość zorganizowana, korupcja w administracji publicznej, brak kultury legalności wśród pracodawców oraz brak publicznego przekonania, które wywoływałoby niechęć wobec osób, które popełniają przestępstwa tego rodzaju. Brak poszanowania praworządności również ułatwia bezprawne zachowania w gospodarce i społeczeństwie. Słabość i brak gotowości lokalnych urzędów administracyjnych również często stanowią zagrożenie. Często narzędzia i instrumenty stosowane przez administracje zarządzające rynkiem pracy są przestarzałe w porównaniu z narzędziami i instrumentami wykorzystywanymi przez organizacje przestępcze i nielegalne firmy.
5. Czynniki zewnętrzne są powiązane z ryzykiem gospodarczym i geopolitycznym. Inwazja Ukrainy przez Rosję stanowi ostateczną formę przemocy, wywodzącą się z historii państw niedemokratycznych i ułatwiającą działania organizacji przestępczych oraz zachowania nielegalne. Poziom odpowiedzialności dużych rosyjskich korporacji jest nieporównywalny z firmami posiadającymi siedzibę na terenie UE. Co więcej, kapitały o wątpliwym lub nielegalnym pochodzeniu znajdują schronienie w rajach podatkowych. Powoduje to nie tylko zmniejszenie zasobów dostępnych dla pracowników i rządów, ale przynoszą również szkodę dla przedsiębiorstw, w które inwestują. Ponadto we współczesnych zglobalizowanych gospodarkach rozprzestrzenianie się szarej strefy

powoduje nieuczciwą konkurencję między pracownikami, co stanowi bezpośrednie zagrożenie dla europejskiego modelu społecznego.

Zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne mogą być eliminowane poprzez reformy i stanowienie prawa, którym jednak często sprzeciwiają się przedsiębiorstwa i skorumpowana administracja z zamiarem opóźnienia lub udaremnienia takich reform. Prawa związków zawodowych są często ograniczane przez brak wydajności systemów sądowniczych i dominującą pozycję, jaką zyskują w takiej sytuacji nieuczciwi pracodawcy oraz administracja. Rachunek za to płacą pracownicy, zarówno pod względem ekonomicznym, jak i zdrowia oraz bezpieczeństwa.

ELA ma do odegrania ważną rolę w zakresie promowania jasności i przejrzystości informacji, aby zapewnić prawidłowe wdrażanie prawa UE oraz upoważnić inspekcje pracy do zwalczania pracy nierejestrowanej i naruszeń przepisów socjalnych w zakładach pracy. ELA może gromadzić informacje i dane, które pomagają w określeniu i zlokalizowaniu działań przestępczych, korupcji oraz wykorzystywania pracowników. W związku z tym ELA i ruch związków zawodowych powinny nawiązać ścisłą współpracę.

Walka z nielegalnymi działaniami musi być zakrojona na szeroką skalę i stanowi obowiązek państw członkowskich oraz instytucji UE. Niemniej jednak jest to problem, nad którym ruch związków zawodowych powinien również pracować i działać, aby móc coś zmienić:

- zwalczanie nielegalnego kapitału i proaktywne potępienie przedsiębiorstw finansowanych z nielegalnych kapitałów;
- przekształcenie szarej strefy w normalną gospodarkę, w której deklarowane są wszystkie stosunki pracy, możliwe jest korzystanie z praw i postanowień układów zbiorowych, a wszyscy pracownicy mają dostęp do ochrony socjalnej;
- aktywność w zakresie egzekwowania prawa i szerzenia kultury legalności w celu ochrony pracowników, a w szczególności dla zapewnienia bezpiecznych i zdrowych miejsc pracy; oraz
- zero tolerancji dla korupcji i naruszania praw socjalnych, w szczególności w dziedzinach przynoszących zagrożenie dla zdrowia pracowników (BHP, ochrona socjalna, godziwe wynagrodzenie itp.).

Instrumenty, które możemy wprowadzić obejmują:

- negocjacje zbiorowe i dialog społeczny, tworzenie narzędzi legalności (prezydium) w przedsiębiorstwach i sektorach o podwyższonym ryzyku, także poprzez plany działania uzgodnione z partnerami społecznymi na szczeblu UE i krajowym;
- promowanie kultury praworządności i zaszkodzenie reputacji firm, które kontynuują nielegalne zachowania, działają w rajach podatkowych i unikają opodatkowania lub nie przestrzegają przepisów socjalnych;
- zakaz pozyskiwania kapitału z nielegalnej działalności firm dzięki łądowi korporacyjnemu wzmocnionemu udziałem pracowników i zrównoważonym ograniczeniom finansowym;
- monitorowanie i identyfikowanie zagrożeń związanych z różnymi formami bezprawia na szczeblu krajowym, które mogą pokrzyżować cele funduszu szybkiego reagowania i funduszy strukturalnych oraz mieć szkodliwy wpływ na warunki pracy i zachowanie miejsc pracy, za pośrednictwem semestru europejskiego oraz – w razie potrzeby – poprzez formułowanie specyficznych zaleceń dla poszczególnych krajów;

- wykorzystanie EURES, czyli platformy pracy nierejestrowanej do monitorowania legalności mobilności pracowników oraz w celu ustanowienia ramowych przepisów dotyczących legalizacji pracy nierejestrowanej migrantów oraz walki z ich wyzyskiem;
- tworzenie sojuszy z organizacjami pozarządowymi i innymi w celu zwalczania bezprawia i szerzenia kultury praworządności; oraz
- współpraca z instytucjami odpowiedzialnymi za egzekwowanie prawa i zachowanie praworządności, takimi jak ELA i EUROPOL.

Zaprasza się przedstawicieli ETUC do dalszej dyskusji na ten temat. W tym celu w ramach kolejnej sesji „Rethinking” zorganizowana zostanie sesja robocza, której celem będzie zwiększenie znaczenia tego tematu w kolejnym cyklu semestru europejskiego (2023).